

Ese de d'ove ori in septimana:
Joi-a si Dominec'a.

Pretulu de prenumeratiune:

pre annu intregu . . . . . 6 fl. v. a.
" diugetate de annu . . . . . 3 fl. v. a.
" patrariu de annu . . . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si straineitate:

pre annu intregu . . . . . 9 fl. v. a.
" diugetate de annu . . . . . 4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de dreptulu: Redactiunei „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopésca.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contieniu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) taes'a 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretulu publicatiuniloru se se anticipa.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Scoli superióre confesionale pentru ficele romane!

Unu glasu patrundiotoriu, la alu carui audiu inimile romaniloru din acésta diecesa trebue se simta o mare placere, este glasulu senatului scolariu, ce striga: *infintiarea scóleloru superióre pentru fetitiile romane si ortodosse*, pentru acele fetitie, cari cu vreme vor se fie totu atátea socii si mame romane!

Stimatii cetitori vor fi observatu in partea oficiala din Nr. precedente alu acestei reviste scrisóra adresata càtra inspectorii districtuali ai acestui venerabilu consistoriu; ea este la prim'a vedere unu simplu cerculariu consistorialu, pre care multi nu-lu vor fi luatú nici intr'o séma, in sa dupa cuprinsu cu adeveratu este unu actu de cea mai mare importantia, unu actu asia dicendu monumentalu in viéti'a nóstra nationala.

Este vorb'a de aducatiunea secsului femeescu!

Lucrulu in sine luatú nu este nou.

Infintiarea instituteloru de crescere pentru fetitiile romane este o trebuintia de multu simtita. A venitu dar timpulu ca si acésta trebuintia se-o suplinimu. Speranti'a nóstra in realisarea acestei mari dorintie este cu atátu mai mare, cà inceputulu s'a facutu prin insusi organulu competente; prin consistoriulu eparchialu!

N'a potutu consistoriulu se dovedésca mai bine nici intr'unu chipu ingrigirea sa mare de cultur'a nationala, si nici si-a potutu implini mai bine misiunea decátu in acésta noua directiune.

Marirea femeiei romane din trecutu ni o vestesece Istori'a. Rom'a érá tare si puternica, pre candu avea femei ca Veturi'a si Corneli'a, éré biserica orientala conumera intre santi pre Elen'a mum'a lui Constantinu celu mare, pentru virtutile sale crestinesci.

Unu rolu mai maretiu n'a lasatu Ddieu nici unui muritoriu, ca rolulu ce a lasatu femeiei! si totusi prea pucini lu-pricepu dupa cum trebue.

Seculi s'au sfersitu, generatiuni au apusu si femeu nici intr'unu timpu nu s'a potutu scóte din pusetiunea sa naturala. Ea a remasu totudeun'a guvernatori'a lucruriloru casnice si hranitori'a copiiloru sei „care lucru este capulu averiloru“.

Altulu este rolulu femeiei si altulu este rolulu barbatului: „*alu miierei numai unu lucru este — dice S. Iónu Gura de auru -- a pastrá cele adunate, a padí venturile, a purtá grige de casa.*“

Secululu nouespredecece si in asta privintia face esceptiune. Emanciparea femeiloru este o idee ce astadi preocúpa spiritele multor'a, carea directu tientesce a scóte femeea din suer'a ei frésca, si a o face interpretele unui rolu strainu misiunei sale.

Femeea romana cu destula seriositate nici visá nu póte despre atari adei nóue. Statulu in care se proclama emanciparea femeiloru in multe privintie va suferi perderi colosali, si chiar o decadintia generala, atátu

moralicésca câtu si humanistica. Omulu numai intre ómeni se face omu a disu Fichte, de aceea caute mumele romane, cum se-si crésca filii si ficele lorú, ca pe cea se-ii faca cetatieni buni, éré pre ceste mame bune.

Este unu mare reu pentru noi, cà parintii in lips'a instituteloru romanesci, sunt, constrinsi a-si duce fetitiile lorú in institute straine. Educatiunea secsului femeiescu trebue regalata dupa trebuintiele nóstre. Nu limbistic'a face cultur'a femeiesca. Cultur'a femeiei nu póte stá nici de câtu in semne din afora, ci in nobléti'a inimei si in curatieni'a nepatata; aceste forméza adeverat'a cultura a femeiei, aceste sunt ornamentele ei pretiöse.

O crescere mai nepotrivita firei romanesci nu se dá ca fetiteloru romane in claustrele papistasiesci. In etatea cea mai frageda, ele invétia straine obiceiuri, straine invetiaturi, vatamatorie pentru romanismu, vatamatorie pentru ortodossi'a nóstra.

In asia impregiurari n'avemu ce ne mirá daca natiunea romana astadi are asia pucine Veturii in Corneli!

Scoli superióre pentru fetitie vor fi pétr'a fundamentala in maretulu nostru edificiu nationalu, in cultur'a nationala. Prin aceste se va pune stavila obiceiuriloru straine ce mai alesu prin unele familie romane se latiescu cu amenintiarea si stirpirea simtiului romanescu si ortodossu, unde graiu romanescu nu mai audi se dai galbenu pre elu, cea ce multu, fórté multu detrage din frumseti'a copilei romane!

La noi educatiunea teneri generatiuni femeiesci, trebue se fia eflusulu naturalu alu romanitati. Modesti'a, afabilitatea si onestatea nu trebue se lipsésca nici odata románcei; pentru aceea mumele vor lucrá chiar in interesulu ficeloru lorú, daca acestor'a li vor dá si o cultura sociala cuviintiösa, libera de influinti'a spiritului aristocraticu.

Iniurirea mameloru asupra vietii sociale este nespusa de mare. Ele dau patriei cetatieni, ele dau bisericei crestini, cari in cerculu lorú de activitate potú aduce multu reu séu folosu omenimei, dupa cum crescerea ce li s'a datú a fostu buna ori rea.

Candu dara iniurirea mameloru decide asupra generatiuniloru, nu potú din destulu laudá pasulu venerabilulu senatu scolariu, facutu intru infintiarea instituteloru de crescere pentru fetitiile romane.

Glasulu lui speramu nu va suná in desiertu. Diecesanii nostri vor pricepe cà este glasulu pastorului lorú si vor urmá lui cu mare doru.

Mame iubitoré! mangaietive, cà a venitu timpulu, ca autoritatile nóstre bisericesci se se ingrigésca si de crescerea ficeloru vóstre. Nu lasati ne folositú unu momentu macar pentru grabnic'a infintiare a instituteloru de crescere. Voi poteti face mai multu ca toti inspectorii din lume. Cuvintele vóstre sunt adencu strabatetorie; si ele vor trebú se misce inimile sociloru vostri in o cestiune ca acést'a.

Fiicele vóstre vor fi multu mai frumóse, candu frumseti'a loru o vor cercá in cultur'a nationala, in limb'a cea atátu de dulce si sonora, carea jun'a romana, dupa cum canta in hor'a nationala, n'o schimba cu lumea. —

Vincentiu Mangra.

Cuventare funebrala.

(la mórtea unui fiu iubitu)

„Pe candu traia prunculu, eu am postitu si am plansu cáci cugetamu: Cine scie, Ddieu póte se va îndurá de mine, ca prunculu se remana in viétia. — Dar' acum elu e mortu, pentru ce se postescu? Potu óre se-lu mai aducu inapoi? Eu voi merge la densulu, ér elu nu va veni la mine“ II. Samuilu 12—22,—23.

Multi dintre cei ce incungiuramu sieriulu acestui fiu iubitu, amu fostu martorii dileloru celoru pline de ingri-gire, a noptiloru fora somnu si la tóte chinurile trupesci si sufletesci, de cari voi a-ti gemutu parintiloru iubiti, pana candu s'a luptatu cu mórtea nevinovatulu vostru fiu. Dorerea sufletului vostru intru atáta o aflamu de naturala încátu abia credemu a vi o poté linisei prin cuvinte mângaitórie; dar venimu a vi o aliná cu atáta mai multu caldurós'a si sincer'a nóstra condolintia, carea vine de acolo, fiindcá suntemu multi aici, intre cei ce incungiuramu sieriulu, si cari langa patulu mortii, sieriú, séu morimentu, amu beutu paharulu suferintieloru amare, care acum au venitu ca se le gustati voi. —

Si acum, candu lui Ddieu: Dlui vietii si a mortii, bine, a placutu a hotari a supr'a sortii fiului vostru, ne deschidemu gur'a spre mangaierea vóstra. — O facemu acést'a cu téma si dubietate, cugetandu cumca facia de perderea vóstra, facia de acelu cugetu cá elu numai este, cumca inim'a lui cea asia de sincera, si fiesce care simtiu a incetatu a mai bate, amutiendu in eternu buzele lui, de pe care asia de atragatoriu suná numele *tata si mama*, fiindcá sinurile vóstre dupa atáta perdere sunt mai gat'a a sangerá a inotá in dorere, decátu a se lasá mangaiete.

Insa pe langa tóta dorerea vóstra jelniciloru, parinti, iubitoru ascultatori, credemu cumca inim'a vóstra franta, dar' religiós'a nu va indepartá dela sine acea mangaere ce ni o dà s. scriptura.

In a II. carte a lui Samuilu capu 12. cetimu cá si regele Davidu a avutu unu fiu iubitu, carele inca a jacutu in morbu greu si periculosu. —

Davidu sub timpulu morbului fiului seu, a suferitu multu, a postitu, si s'a rugatu, incungiurandu ori ce societate a ómeniloru, si intru atát'a cadiuse in doreri, încátu pentru densulunici o mangaere nu mai potea fi

Dar — cetimu mai departe, cá dupa ce a muritu fiulu, a incetatu a postí, a se supará. Éra candu a fostu intrebatu despre caus'a purtarei lui, asia a respunsu „*Pe candu traia prunculu eu am postitu, si am plansu: cáci gandeamu; cine scie, Ddieu póte se va îndurá de mine, ca prunculu se remana in viétia. Dar acum elu e mortu, pentru ce se postescu? Potu óre se-lu mai aducu inapoi? Eu voi merge la densulu, éra elu nu va veni la mine inapoi.*“ 2. Samuilu 12—22. 23.

Éta cá Davidu tóte le a facutu cáte i-s'a potutu, ca se-si póta mantui fiulu seu de mórte; si mangaierea lui isvoresce parte din acestu cugetu. — Jelniciloru parinti! facuta-ti si voi tóte ca se vi mantuiti fiulu vostru? Noi suntemu martori cá ati intrebuintiatu tóte medilócele posibile, l'a-ti urmatu din pasiu in pasiu, diu'a nóptea sub decursulu morbului, asteptandu întórcerea lui spre bine; a-ti speratu pana in ór'a depe urma, pana candu inca proni'a Ddieésca nu hotarise asupr'a fiului vostru. —

Impregiurarea cumca voi pentru mantuirea fiului vostru tóte le ati probatu cáte numai v-ia statu in potintia trebuie se ve mangae si se velinistéca consciintia.

Sórtea fiului vostru o a hotarit'o Ddieu, nu asia precum Davidu, séu dóra precum voi ati fi doritu — cu totului altcum, inea acel'a care asia a hotaritu destinatiunea fiului vostru, acela e Ddieu, stapanitoriulu vietii si a mortii, si acest'a e isvorulu alu doilea de mangaiere a lui Davidu. Si voi tristiloru parinti voi nu ati primi óre mangaerea? —

Acelu Ddieu care bine a voitu a hotari, ca voi se pasiti in viétia conjugala, reversandu asupr'a vóstra tóte bunatatile sale parintesci — acelu Ddieu a chiamatu pre fiulu vostru la sine. Si óre póte elu se fia in mai bune mani, decátu in manile lui Ddieu, a Tatalui celui cerescu? Cetescu din faci'a vóstra acelu respunsu alu vostru „*Domnulu a datu Domnulu a luatú fia numele Dlui binecuvéntatu.*“ Iov.

In fine dice Davidu: „*Eu me ducu la elu dar elu nu mai vine la mine inapoi.*“ Asia dar acést'a e nedejdea de a-lu revedé éra, carea i intinde mare mangaere. O! iubitoru parinti si voi rudeni jelitóre, carii v'ati adunatu la loculu acest'a de plangere, simtiti voi ce isvoru bogatu de mangaiere posiede religiunea nóstra in aceea fagaduintia, cumca de nou ne vomu vedé unii pre alti in o alta lame mai buna? Acolo iubitoru parinti, acolo veti vedé voi éراسi pre fiulu vostru, acolo se va leganá pe bratiile vóstre si acolo nime nu-lu va mai rapí de la sinulu vostru, pentrucá in viétia vecinica nu este perire. —

Dar' candu dice Davidu „*eu me duc la elu*“ din tóta purtarea lui se vede, cá elu nu au postitu acést'a se o faca de locu, adeca nu au voitu de locu se móra, prin care mórte se se impreune cu fiulu seu, nu a voitu ca elu din preuna cu fiulu seu se se pogóra in grópa ci a lasatu in voi'a lui Ddieu hotarirea dilei si a ceasului mortii, si pana atunci si-continú pacinica cursulu vietii sale aici pe pamentu. —

Déca voi jelniciloru parinti v'ati lasá intru atát'a supararei, încátu acést'a v'aru stricá sanetatea séu v'ati periclitá chiar viétia vóstra: atunci necum se ve poteti asemaná prorocului Davidu, ci spunendu adeverulu ati pecatui grozavu si inca mai de multe ori. —

Ati pecatui in contr'a vóstra, fiindcá legatuintia casatoriei vóstre este pe o viétia intréga si voue nu este iertatu a vi ruiná viétia prin superari consumatórie ci se ve mangaieti unulu pre altulu, spriginindu-ve si intarindu-ve, ca cátu mai departe se poteti duce hotarele legatuintiei vósrte fericite. —

Ati pecatui in contr'a fiiloru vostri, carii mai traiescu, si pentru carii sunteti respundietori inaintea lui Ddieu.

Nu cugetati cá viétia este numai a vóstra, au dreptu la aceea si fiii aceia, pre cari vi ii-a datu Ddieu si pre carii pana atunci, pana candu Ddieu nu hotaresce asupr'a loru si a vóstra ii ati face orfani pré de timpuriu, éra acést'a a o face nu vi este iertatu. —

Ati pecatui si in contr'a lui Ddieu, deórece elu scie de ce a chiamatu la sine asia de timpuriu pre fiulu vostru; si v'ati mania voi óre pre Ddieu svatulu celu necuprinsu de mintea vóstra? de ati face aceea v'ati ingreuiá sufletele vóstre, platindu-i facerile de bine ale lui cu nemultiamire, fiindcá Ddieu si plag'a cea mai grea inca o incepcia cu dobind'a cea mai mare. —

Seu nu tocmai privilegiulu acestu tristu ve face ca se ve convingeti, cumca cátu de tare ve stiméza, ve pretiu-esce si ve iubescce pre voi adunarea acést'a frumósa in a caruia giuru ve aflati?

Voi singuri ati marturisitu, cumcá condolintia acést'a comuna a fostu inchipu de balzamu pentru inimel

vostre ranite, si cã fôrte vi a usioratu purtarea greomen-
tului pe care Ddieu bine a voitu alu pune pe umerii
vôstri. —

Asia e, plangeti voi pre fiulu vostru celu mortu!
Merita elu aceea, cãci insusirile lui cele sufletesci asia de
frumosu se desvoltasera dandu sperantia de celu mai fru-
mosu viitoriu era mai alesu pentru aceea, cã elu fiulu
celu iubitu, celu vorbitoriu, celu intieptu, celu fragedu
a fostu fiulu vostru. —

Plangeti-lu pre elu dar mangaietive si ve alinati in
svatulu l'a Ddieu carele din iubire, din bratiile parinti-
loru, l'a trasu pre elu in bratiile sale cele parintesci, ca
se lucrea cu elu dupa voi'a sa. Dlu, carele a lasatu
cercarea acest'a asupr'a vâstra, e bunu si gratiosu, ca se
vi arete si vâue calea, carea duce la scapare si manga-
iere. —

Incredeti-ve in trelsulu si elu ve va fi vâue pazito-
riulu inimei vâstre de acum pana la cele mai de pre urma.
Aminu.

Ioanu Istina
preotu

Afaceri comune bisericesci fundatiunale ale die- ceselor de Aradu si Caransebesiu.

III. Protocolulu

Siedintiei a IX-a extraordinaria a Epitropiei proviso-
rie a fondurilor comune bisericesci si scolare, tienuta
in Aradu la 16/28. Novembre a, c. fiindu de facia:

Presedintele ordenariu: Escelenti'a Sa parintele Ar-
chiepiscopu si Metropolitu *Procopiu Ivacicovicu.*

Membrii: Dr. Atanasiu *Siandoru*, Ioane *Popovicu*
Desseanu, Lazaru *Ionescu*, si Ioanu *Moldovanu*. *Notariu:*
Petru *Petrovicu.*

Nr. 69. Cetinduse protocolulu siedintiei plenarie tienuta in
19/22. si 12/24. Novembre, a. c.

Se autentica. —

Nr. 70. Suplic'a locuitoriloru din Tolvadi'a Acsentie Rani-
savu, Ioanu Nicolae, Jivanu Jivoinu, Pant'a Bosco, Moise Stefanu
si Traila Galia, pentru unu imprumutu solidariu de 1500 fl, —
luanduse la pertractare :

Pe bas'a opiniunei jurisconsultului de datulu 9. No-
vembre a. c. se incuviintiãza, trimitendu-se suplicanti-
loru formulariulu de obligatiune cu informatiunea conforma
§-lui 35 alu Regulamentului de procedere si cu avisare: cã
subscriend'o si legalisand'o judecialminte. se ointabule-
die pe ipotecelile solidarie oferite, apoi astfelu intabulata
pe langa noue estrasuri din cartea funduaria cari se con-
tiena intabulatiunea se o restituie, spre a li se estradá
imprumutulu acordatu.

Nr. 71. Petitiunea lui Ioanu Balnosianu din Panciov'a
pentru unu imprumutu de 4000 fl. v. a.

Dupa opiniunea jurisconsultului din 9. Novembre, a. c.
nu se pôte incuviintiã din caus'a cã:

1. Sum'a ceruta in proportiune cu ipotec'a este prea
mare cifrata;

2. interesele oferite de 5%-te nu sunt conforme
celoru stipulate in regulamentu cu 8%-te si provisiunea
speselor de manipuliune;

3. petitiunea nu este ajustata cu documintele rece-
rute in regulamentu.

Despre ce susnumitulu suplicante pe langa restitu-
irea documinteloru produse, cu aceea observare se in-
cunoscintiãdia cã incãtu ii convinu conditiunile stipulate
din regulamentulu ce i se trimite, se dee o petitiune noua
conformenduo acelora-si conditiuni. —

Nr. 72. Imprumutulu cerutu de Ale'a Ficariu locuitoria
din Chinezu in suma de 400. fl. v. a.

Conformu opiniunei jurisconsultului se acôrda, si
petent'a se avisãdia a produce obligatiunea receruta dupa
prescrisele din § 35. alu Regulamentului de procedere
ca si sub Nr. 70. trimitendu-se formulariulu obligatiunei. —

Nr. 73. La suplic'a lui Petru Ursulescu si a sociei sale
Iulian'a din comun'a Macedoni'a pentru unu imprumutu de 200. fl.

Se avisãdia petentii: ca se produca si contractulu
despre cumperarea celor 5 jugere de pamentu afirmate
in atestatulu antistiei comunale alaturatu sub d) aretandu
si posibilitatea d'a se estinde intabularea si asupr'a acelu
pamentu; nu altcum se midilocesca si estabularea sar-
cinelor de contributiune. —

Nr. 74. La rogarea locuitoriloru din Monosturu, conformu
opiniunei jurisconsultului

Imprumutulu cerutu se acôrda in ordulu urmatoriu
a nume:

1. lui Pai'a Oconovu	— — — —	200 fl.
2. lui Ghiur'a Savulovu si sociei sale Mart'a		
nascuta Metinu	— — — —	300 „
3. lui Ilie Luchinu	— — — —	300 „
4. lui Andria Savulovu si Todi'a Savulovu		200 „
5. lui Axentie Savulovus si ociei sale Saft'a		
nascuta Prunetia	— — — —	150 „

de totu 1150 „

fiesce caruia pe ipotecelile espuse in estratele cartei fundu-
arie si cu indatorire d'a produce obligatiunea estradata
si intabulata conformu §-lui 35. alu regulamentului si a
aretã cã sunt de nationalitate romana; — in cunosciin-
tiendu-se petentii despre acest'a prin oficiulu parochialu
romanu de acolo.

Nr. 75. Presidiulu face cunoscutu: cumca predarea si pri-
mirea tuturor papireloru de valóre a fondurilor comune biseri-
cesci, — in conformitate cu dispusitiunea desub Nr. 63. din
siedinti'a plenaria s'a efectuitu, — aflanduse de ocamdata, tôte
cele predate si primite depuse in cass'a de feru Wertheimiana a
Epitropei diecesane

Se ié spre scire si se dispune: a se alaturã instru-
mentulu de predare si primire la papirele de valóre de-
puse, — pana ce se va procurã cass'a de feru anume
pe sém'a Epitropei nôstre.

Nr. 76. Competintiele de diurne pentru membrii participanti
la siedinti'a de astadi

Se asémna conformu § 11 din regulamentu cu o
suma de 16 fl. spre escontentare la cassariu. —

Protocolulu acest'a cetinduse se autentica.

Aradu 7/9 Decembre 1873.

Presiedinte substitutu.

Dr. Atanasiu Sandoru.

Petru Petrovicu,
notariu.

Limb'a slavéna in biseric'a romana si tristele ur- mari ce a trasu dupa sine.

Dupa multele persecutiuni venite din partea unoru regi
mai vertosu anjueni, cari orbiti de fanaticismulu loru religionariu
in cei de alte religii vedeu numai pagani si ii persecvau
si care persecutiuni tienura pana la anulu mantuirei 1848.
La anulu 1439 dupa dis'a marelui Cantemiru principelui Moldo-
vei si scrietoriului romanu din seclulu alu 17-le urnã introdu-
cerea limbei slavene in biseric'a romana preste totu; ér in prin-
cipatele romane Moldov'a si Romani'a si in administratiunea
cetatenésea. —

Dóra nu fusera de ajunsu invasiunile popóreloru cu
cari romanulu se luptã pe viétia si mórte pentru libertate,
limba si religiiune atâtea secle? devastarile Gotiloru, Huniloru,
Avariloru, Mongoliloru, Turciloru si Tatariloru nu lasara rane
periculóse pe corpulu natiunei generósa? Ba e! Dar sórtea
vitrega, dupa atâtea calamitati cu cari romanulu se luptã ne'nce

tatu in patri'a sa stramosiesca, se pare a nu fi fostu iudestulata, cu suferintiele lui seculari; ci pregatesce unu nou modu de perire, o morțe spirituala coloniloru lui Traianu, voesce de non a certá pe fii lui Marte!

In anulu 1439 se tienú conciliulu dela Florentia. Inainte de a se tiené acestu conciliu, acésta adunare constatatória din catholici apuseni si resariteni, domnea o încordare mare si o neintielegere între Ierarchi'a apuséna si resariténa. Apusulu introducéa dogme nóue, inoituri in credintia si ritulu din afara, ér resaritul combatea cu barbatia acéstea inoituri a apuseniloru si nu le primea. Interesulu ambeloru Ierarchii precum si a Imperiului romanu resariténu pretindea sè se faca o intielegere si o impacare între acéstea dóue Ierarchi. — Imperatulul resaritului dinpreuna cu mai multi capi bisericesci, caror'a li jacé la anima sórtea Imperiului amenintiatu de poterea cea mare a Turciloru pagani, sperandu cá voru capetá ajutoriu dela popórele catholice a apusulu in contr'a acestoru dusimani a crestinatáti, s'au inoitú a pasi la unire cu biserica apuséna. Spre a se face uniunea s'a adunatu conciliulu dela Florentia. Insa uniunea cea dorita nu se facú; Marcu efesanulu si alti episcopi resariteni nu subscrisera pactulu unirei, pre langa tóte amenintiarile Imperatului; diferintiele dintre apusu si resaritu necumu sè se complanedie ci luara o facia si mai seriósá; deórace inoiturile apuseniloru, precumu si pretendiunile Papiloru cari voié asi subordiná intrég'a lume crestina — erau inacceptabile de resariteni si respinse cu barbatia. —

Poporulu romanu din Dacia traiana inca fu reprezentatu in acestu conciliu prin Mitrofanu metropolitulu Moldovei, care dinpreuna cu cei multi subscribe pactulu uniunei Ierarchieloru. — Alesandru celu bunu, principele Moldovei dasaprobá acestu pasiu a lui Mitrofanu despré ce luandu cunoscintia Metropolitulu nu se rentórsa mai multu la scaunulu seu in Moldov'a. —

Dupa Mitrofanu moldovenii capetara de Metropolitu pe Teoctistu bulgarulu inimiculu a totu ce e romanescu. Acést'a numai decátu dupa intrarea lui in tíera se apucá de realisarea planuriloru sale, triste pentru tóta romanimea, dar' avantajiose pentru slavismu; incepú a fanatisá cefurulu si poporulu mirénu a Moldovei si cu consentiementulu romaniloru fanatisati alungá din biserici limb'a romana; arsa cartile bisericesci scrise romanescé cu litere strabune; si introdusa limb'a slavéna dinpreuna cu buchiele parintelui Cirilu — facute pentru popórele slavene, precandu incepuse a se latí religiunea crestina si între slavi — in bisericile romaniloru. —

Romanii, acestui periodu de trista memoria, au servitu de unelte órbe contrariloru progresului nostru bisericescu si nationalu, s'au lipsitu pe sine si pe generatiunile aloru doi secli de a se rogá in limb'a sa nationala si a se servi macaru in cele dumnediesci de limb'a materna, de acelu tesauru scumpu pre care nu ni la potutu rapí nici Gotulu feróce nici Hunulu selbatecu. La indemnulu lui Teoctistu romanii din tóte provinciile Daciei traiane primira limb'a slavéna in biserica si eschisera pe a loru, si asia pumnalulu atentitu de Teoctistu lu-infipsera romanii pana in manunchiu in peptulu mamei natíuni, facendu astufeliu unu atentatu afurisitu limbei nationale, eschidiendu o si din cas'a lui Ddieu. —

Caus'a cá planurile inimiciloru, cari voéu a tiené pe romani in nesciintia vecinica, rapindule mēdiulócele de cultura, si organulu propriu in care sè se cultivédie — sucesera atátu de bine, tu temerea: ca nu cumva romanii, avendu carti ramanesci cu litere strabune in biserici, se póta cetí cartile latine a bisericeii apusene, scrise in favorulu uniunei si adapanduse de doctrinele profesate de acele — se pasiésca la unire bisericesca cu Rom'a fiindu altcum de dupa origiune si sange uniti.

Cu introducerea limbei slavene in administratiunea bisericesca si politica a romanului se incepe si martiriulu limbei romane. Acestu martiriu, acésta morțe spirituala a poporului romanu tienú doi seculi. Doi seculi suná limb'a slavéna in biserica romana ingrosiandu intunereculu nesciintiei între romani; doi seculi nu audí romanulu sunádu dela altare armonios'a sa limba, limb'a lui Aeneas si Romulu, ci fú silitu a ascultá serviciulu divinu in o limba straina care elu nu o intielegea; doi seculi trecú romanulu de strainu si in cas'alui Ddieu, pana ce in urma Ddieulu popóreloru vediendu grelele suferintie a poporului seu credintiosu, prin unu modu miraculosu scapa romanimea din periclulu acelu mare ce o amenintia cu perire eterna, si in santulu seu consiliu decisa: cá in loculu limbei slavene limb'a romana sè si reocupe loculu seu in biserica si sè se reasiedie in drepturile sale. —

Anulu 1643 fú anulu desrobirei limbei romane din jugulu celei slavene. Limb'a slavéna se eschisa din biserica romana si lasá pe poporulu romanescu in opusetiune trista acoperitu de celu mai desu velu a intunerecului si a nesciintiei.

Unde e periclulu mai mare, acolo e mai aprópe Ddieu. Romanimea era in periclulu de a-si perde limb'a si atunci pereamu si noi din sirulu natiuniloru vii; dar Ddieu nu a voitu ca poporulu, care a contribuitu la crestinirea Gotiloru, Unguriloru si Bulgariloru; care se a luptatu cu atát'a barbatia pentru credintia crestinesca, si ca unu muru puternicu diosu la Dunare si susu la Carpati — a contrastatu furiei musulmane si estinderei Mahomedanismului in Europ'a — se dispara asia iute din sirulu natiuniloru si de pre bin'a publica a luméi; ci diu mare fortuneloru amenintatória l'a scosu la limanulu scaparei.

In anulu 1517 pasi Lutheru ca reformatoru alu religiei in Germania. De aci parte prin oratori vestiti, parte prin partinirea mai multoru domnitori doctrinele lui Lutheru se estinsera mai in tóta Europ'a. Acésta secta nóua prinsese redacini si selatise si între popórele Transilvaniei afara da romani. Transilvanenii avéu principi reformati, cari — spre a inmultí contingentulu credentiosiloru noiei secte si prin acést'a a intari elementulu magiaru reformatu in contr'a catholiciloru — voéu a latí doctrinele loru si între romani. Spre acestu scopu — vediendu cá cu bun'a nimicu nu potú scóte la cale — nu se sfiéu a intrebuintia cele mai aspre mediulóce. Pline sunt paginile Istoriei de torturele si persecutiunile redicate contr'a romaniloru de religia resariténa. Clerulu si poporulu romanu din acestu periodu a fostu espusu celoru mai amare suferintie. Dar' torturele si mediulócele opresive a calviniloru nu i'a infricatu pe romani, ei nu se calvinira ci remasera si mai departe credentiosii religiunei loru stramosiesci. In urma vediendu reformatii alipirea cea mare a poporului de legea s'a, si ne infricarea acelu'a de persecutiunile redicate asupra incepura a tiese nóue planuri, a inventá alte mediulóce asia dicendu secrete.

Principele reformatu Rakotzy alu II-le spre a face cunoscute poporului nóuele doctrine in limb'a romana, prin o diplóma catra Simeonu Stefanu Metropolitulu romaniloru, demanda eschiderea limbei slavene din biserica romana si facerea servitiului Ddieescu in limb'a poporului; dupa aceea amedica tipografii pentru tiparirea cartiloru bisericesci in limb'a romana. In aceste tipografii se tiparira carti de spiritu reformatu, cum d. e. cathichismulu racoltianu totu numai spre a propagá calvinismulu. Eschiderea limbei slavene din biserecile romane nu o facú Rakotzy din bunavointia catra romani, ci din motivu de asi poté ajunge scopulu acarui realisare promitea unu venitoriu de auru ungariloru reformati. Dar' acestu planu a fostu numai unu visu amagitoriu, care numai decátu disparú, cáci romanii bine sentietorii cuprindiendu si cunoscendu scopulu reformatiloru se desceptara si combatura cu tóta tari'a cartile de principii reformate.

Rakotzy desrobindune limb'a din jugulu slavónei in Transilvania, de care pe atunci se tienéu si partile ungarene pana in Tisa, facú pe nevrute unu servitiu mare romaninei intregi, cáci pre la anulu 1643. la indemnulu acést'a romanii din celelalte provincii a Daciei inca introdusere limb'a materna in cas'a Domnului.

Pana aci am vediutu, cum se introduse limb'a slavéna in bisericile romane si modulu acelu miraculosu prin care se eschisa; se trecemu acuma mai departe si se vedemu: ce urmari triste avú pentru romani?

Limb'a slavéna a datu ansa multoru scrietori straini a ni denegá originea romana si a ne aretá inaintea luméi ca pre nescari descendentia a cutare sementii slave.

Din acésta limba s'au strecoratu multe cuvinte in limb'a nóstra bisericesca, cari si pana astadi dorere! sunt usitate in cartile bisericesci si in mare parte si in vorbirea poporului. Dela acéstea cuvinte slave — deducu reuvoitorii nostri la neromanitatea nóstra,

Se va apropiá tempulu, candu buchiele cirlice se voru eschide din biserica nóstra nationala, cum s'a eschisu limb'a slavéna acum doi seculi si unu patrariu.

Acést'a suntemu in dreptu a crede si a sperá candu cu bucuria vedemu cá Archiereii nostri se ferescu a pronuncia acéste cuvinte straine si neromanesci.

Limb'a slavéna a impededatu desvoltarea si cultivarea limbei romane, si prin impededarea desvoltarei si cultivarei limbei s'a impededatu si cultivarea poporului romanu.

Limb'a slavéna a maritu suferintiele romaniloru pentru doi seculi, cáci unu poporu chiaru liberu fiindu sub o limba straina geme sub o supunere amara. —

Poporulu care are limba culta insusi inca e cultu, si limb'a culta arata ca a avutu cultivatori.

Eschiderea limbei romane din politica si biserica inca e un'a din cauzele pentruce poporulu romanu in privintia cultivarei spirituale a remasu inderetrulu popóreloru surori.

Nu indiferentismulu nici lenea e caus'a de poporulu romanu nu a potutu pasi egalu cu celelalte natíuni pre calea progresului;

ci caus'a e tempulu celu vitregu in care a trairu, si inimicii progresului si luminarei, cari prin legi l'a retienutu dela cultura.

Aceia cari afirma: ca nepasarea si lenea e caus'a, de natiunea romana in privint'a progresului intelectualu e in urm'a altoru popore, sunt calumniatori: aceia séu nu cunoscu séu nu voescu a cunosce fasele si fatalitatile prin cari a trecutu poporulu romanu sub decursulu secliloru. —

Romanulu a datu, da si va dá dovedi pre langa tóte pedecile cei contrastau, ca voesce a invetiá si progresá. —

Providint'a divina pentru servitiile facute religiunei crestine si Europei intregi in luptele portate cu Turcii si Tatarii pagani l'a protegiatu in trecutu scotiendulu din abizulu perirei a loru 17 seculi, lu protege si in presinte conducendulu pre calea mantuitória catra venitoriu.

Numai cátu, romanii nu trebuie se ascepte imbunatatirea sortii loru atátu de misere in tóte privintiele dela minunile providentiali. Trebuie se lucramu ca romani, pre cáile ce ni sunt deschise, ca atunci sórtea ni se va schimbá, ér urmele triste a trecutului vor disparé din vieti'a nòstra nationala! —

Teodoru Pelle,
clericu de curs. III.

Protocolu

Luatu in comun'a Belintiu in 24. Septemvre 1873. st. v. la scól'a gr. or. confesionala din locu, in siedintiele conferintiei invetiatoresci ale cercurilor inspectorale Chiseteu si Leucusiesci in sensulu Regulamentului venerabilului senatu scolariu aradanu.

Inainte de chiamarea santului Duhu, corpulu invetiatorescu a rugatu pre D. inspectoru Georgiu Petroviciu, ca dupa finea chiamarii santului Duhu in sant'a biserica se se tiena si parastasu pentru fiertatulu invetiatoriu Ioanu Hatiegu din Belintiu, care rugare s'a si primitu din partea D. inspectoru, celebrandu ambii preoti si inspectori scolari Georgiu Petroviciu si Adamu Ros'a, insociti de D. capelanu din Ictaru Romulu Secosianu.

Dupa aceea invetiatorii cercurilor unite s'au adunatu la scól'a gr. or. din locu, unde D. inspectoru Georgiu Petroviciu ca pres. felicitá pre invetiatori prin o cuventare fórte acomodata, si chiamá de notariu ad hoc pre invetiatoriu Georgiu Ionutiescu spre a ceti regulamentul esmisu din partea venerabilului senatu scolariu, dupa acést'a s'au pasitu la constituirea receruta, aleganduse de presiedinte Damascenu Gerg'a invetiatoriu in Belintiu, si de notariu Nicodimu Cadariu invetiatoriu in Chiseteu.

De facia au fostu invetiatorii din ambele cercuri inspectorale si anume din cerculu Chiseteului: Damascenu Gerg'a din Belintiu, Nicodimu Cadariu din Chiseteu, Petru Ag'a din Budintiu, Mihailu Peliciu din Ictaru, Georgiu Secosianu preparandu absolutu din Ictaru, Damascenu Cosm'a din Topolovetiu, Vasiliu Cornea din Siustrea, Parteniu Lazaru din Hasiasiu, Dionisiu Cosiariu preparandu din Paniov'a, Damascenu Miculu din Babsia, Pavelu Siebu din Gruinu, Dionisiu Giladianu din Costeiu-mare, Atanasiu Aldanu din Iabaru, Vasiliu Cimponeriu din Ohab'a-forgaci, Vincentiu Demenescu din Ficataru, Ioanu Bulgea din Dragoesti. — Din cerculu Leucusiesciloru: Georgiu Brebu din Leucusiesci, Ioanu Stefanoviciu din Monostoru, Ioanu Blidariu din Rachi't'a, Ioanu Ursulescu din Bunea, Damascenu Adamu din Padurani, Florianu Ornitia din Remetea-lunc'a, Georgiu Mihaescu din Topl'a, Vasiliu Alesandrescu din Cutin'a; Traianu Cebzanu din Balintiu, Georgiu Ionutiescu din Fadimacu, Pascu Rosiu din Tergovisce si Damaschinu Moise din Cladov'a.

Nu s'au infacisiatu nici de cátu: Ioanu Popoviciu din Dubesci, cerculu Leucusiesciloru.

Ca óspeti au participatu Rev. d. Trifonu Siepetianu parocu si ases. cons. din Chiseteu, Ioanu Iancoviciu, Constantinu Martinoviciu preoti in Topolovetiu, si Romulu Secosianu cap. in Ictaru.

Dupa aceea ocupandu locul presidialu, presiedintele multiam colegiloru pentru dat'a incredere, rugandu-ii ca toti dinpreuna se conlucre la celea propunende, dechiarandu conferint'a de deschisa.

Siedinti'a I-a.

in 24. Septbre demaneti'a.

1. Presiedintele propune ca sunt toti invetiatorii de acord, ca conferint'a se se tiena dela 8. óre demaneti'a pona la 2. óre dupa amédi, si dela 2 óre se fia liberi propunerea se primesce.

2. Domnulu Inspectoru scolariu din cerculu Leucusiescilului Adamu Ros'a fiindu constrensu in osebite cause familiare a absentá dela conferintia, aduce cu parere de reu la cunoscintia, si róga pre D. Georgiu Petroviciu in tóte afacerile sale alu substitui, se ia spre scire.

3. Presiedintele propune, ca pe órele dupa amédi se se adune conferint'a spre a se insinúa invetiatorii aceia, cari mai voiescu afora din cei denumiti a areta metodulu din óre-care-va obiectu de invetiatura,

propunerea se primesce.

findu timpulu cam inaintatu, presiedintele redica siedinti'a.

Siedinti'a I-a. extraordinaria.

din 24. Septbre dupa amédi.

4. Presiedintele deschide siedinti'a si provóca pre invetiatorii de facia a se inscria din care obiecte de invetiamentu voiescu a areta metodulu

S'au aretatu dupa cum urméza: Din Invetiatur'a Religiiei si moralei precumu si cantulu bisericescu si natiunalu Georgiu Ionutiescu, — din scriptologia si computulu de rostu invetiatoriu Damascenu Gerg'a, din Gramatica, agricultura si gradinaritu Damascenu Miculu, din cunóscerea mesuriloru si a baniloru din tíera Ioanu Stefanoviciu, din computulu pe tabla Dionisiu Giladianu, din Geografia, istori'a naturala si fisica Georgiu Secosianu, din drepturile civile Vasiliu Cornea, din Gimnastica Atanasiu Aldanu.

Siedinti'a a II-a.

din 25. Septbre. 1873.

Dupa autenticarea protocolului siedintiei trecute, s'au pasitu la obiectele indegetate in Regulamentu.

5. Invetiatoriu Georgiu Ionutiescu areta metodulu din invetiatur'a religiinei si a moralei.

6. Din scriptologia si computulu de rostu au aratatu metodulu Damascenu Gerg'a; din computulu cu cifre, si anume: regul'a de auru si regul'a sócietaii Dionisiu Giladianu. Cunosceru mesuriloru si a baniloru din tíera a aretatu invetiatoriu Ioanu Stefanoviciu.

7. Din Gramatica si esercitii limbistice au aretatu metodulu Damascenu Miculu, facendu-i mai multi observari, si anume: Gerg'a, Cadariu, Blidariu, Secosianu si Giladianu.

8. Invetiatoriu Georgia Ionutiescu presinta conferintiei unu manualu estrasu din Religie a invetiatoriu Ioanu Blidariu.

Conferint'a primesce cu bucuria si-si alege din sinulu seu o comisiune statóre din 6 membri si anume: pre Georgiu Ionutiescu, Ioanu Stefanoviciu, Dionisiu Giladianu, Vasiliu Cornea, Damascenu Cosm'a si Ioanu Blidariu spre esáminare.

Siedinti'a a III-a.

26 Septembre.

Se ceti protocolulu siedintiei de ieri si se autentica.

9. Comisiunea alésa reportéza despre recercarea estrasului din invetiatur'a Religiinei, si 'lu recomanda conferintiei spre alu ascerne senatului scolariu spre aprobare.

Conferint'a primesce, si-lu va tramite acestu estrasu Venerabilului Senatu scolariu spre aprobare.

10. Din Geografia, istori'a naturala si fisica au aretatu metodulu preparandulu absolutu Georgiu Secosianu cu unu resultatu imbucuratori.

11. Din Agricultura si gradinaritu au aretatu metodulu Damascenu Miculu, mai facendu-i observari invetiatoriu Ionutiescu si Brebu. Din pomaria, si anume oluirea si ochilarea au aretatu metodulu Damascenu Gerg'a; éra din stuparitu invetiatoriu Traianu Cebzanu.

12. Datorintiele si drepturile cetatieniloru, s'au esplicatu prin invetiatoriu Vasiliu Cornea.

13. Cantarea bisericesca si nationala s'a esplicatu prin invetiatoriu Georgiu Ionutiescu, la care D. inspectoru Georgiu Petroviciu a facutu observare ca unii invetiatori in servitiile ddieésci respundu cu „Dómne miluescene“ in locu de „Dómne indurate spre noi.“

Observarea D. inspectoru unanimu s'a primitu, ca toti invetiatorii fora deosebire, la serviciile ddieésci se respunda si se invetie pruncii cu „Dómne indurate spre noi.“

14. Din gimnastica cu privire la esercitiulu militariu ni s'au aretatu metodulu prin invetiatoriu Atanasiu Aldanu.

15. Invetiatoriu Giladianu propune: ca fitórea conferintia invetiatoresca in anulu 1874 se se tiena in comun'a Chiseteu; luanduse propunerea la desbatere, conferint'a decidé: ca fitóri'a conferintia din anulu 1874 se se tiena in comun'a „Leucusiesci.“

16. Domnulu inspectoru propune ca cerculariulu de sub nr. 202 datatu din 16 Septemvre din fóia bisericesca „Lumin'a“ despre pastrarea in santele rugaciuni a nou alesului si intaritului arhiepiscopu si metropolitu Procopiu, se se cetesca in conferintia, si se intoneze cu totii „intru multi ani.“

Conferința a această propunere cu mare placere o primesce, întonându-i cu totii „întru mulți ani fericiți.“

17. În fine D. inspectoru alu Chiseteului propune a se alege un'a comisiune statătoare din trei membri pentru autentificarea protocolului.

S'a alesu Pascu Rosiu, Traianu Cebzanu și Mihailu Peliciu.

Nefiindu alte a se desbata D. inspectoru scolariu și presiedintele salutandu pre întregulu corpu, dechiara conferința pe anulu curg. de încheiata.

Belintiu în 26. Septembrie, 1873.

Damascenu Gerg'a,
presiedinte.

Traianu Cebzanu,
docinte.

Pascu Rosiu.

Nicodemu Cadariu,
notariu confer.

Mihailu Peliciu,
docinte.

Vechii gramatisti și ortografisti Romani de oriente*) de stravechi'a noastră religione ort. orientala.

Teologi'a noastră pastorală propune în teoria, ér' atitudinea preotimei; și preste totu a bisericilor nostri, — comprobéza în fapta, cumca biseric'a noastră stravechia ort. orientala, este cea mai toleranta sub sôre. E bine, frumoasă, atributiune! — înse déca toleranța ei trece în dormitare, atunci se chiama indiferentismu, indolentia religioasă, cea ce este greu pecatu.

Si multe curioase audima asupr'a acestei stravechie religii dela straini, și dela domestici.

Apoi mie unuia nu-mi pasa nemicu de atacurile strainilor, căci acést'a li este natur'a, cultur'a, pôte profesiunea. . . . . ; ci mai alesu, me dóre acea *falsa sentintia*, cumca în progresulu pre terenulu literariu romanu mai alesu ce se tiene de specialitatea gramatică-ortografică, filii bisericeii noastre romane ortodoxe abia ar avé vreunu meritu.

Ve rogu Domnule Redactoru acordati-mi unu picu de spatiu, ca se infruntu „cu spiritulu blandetiloru“ mistificatiunile unor frati de ai nostri în interesulu reciproc.

Am insa a permite, cumca se nu cugete cineva că eu asi avé funestulu doru de a provocá noue certe **) între multu oftat'a noastră concordia nationala. Nu, Dómnô feresce. Mai bucurosu mi-taiu degetele decâtu se facu acést'a. —

Eu candu venerezu umbrele metropolitilor nostri martiri Eli'a Iorestu († 1643) și Say'a Brancovanu, († 1656) — totu atunci venerezu și ale eppiloru Inocentiu Miculu († 1732) și Gregoriu Maioru; († 1772) — candu-mi aducu aminte de Cichindealu, Iorgovanu, Michuti, Log'a mi descoperu capulu, — totu asia facu și candu amintescu numele Miculu, Sincai, Maioru. Sapiienti sat.

Totu ce sum, éca spunu: sum antipode nereconciliabile alu unor frati de ai nostri, rabulisti frivoli, cari spre a se bine meritá înainte nu sciu cui, néga adevérule predicandu cumca între vechii gramatisti romani nu fura si ortodossi; eu înse cu date positive li voiu demustrá că au fostu si ortodossi, deci, ad rem.

Seclulu alu XVIII.

1. Ioane Vacaresculu, diceofilacele bisericeii celei mari a resaritului și marele vestiariu alu Munteniei (tieri romanesci), dede la anulu 1787 în Romanicu (Romnicu) și totu în același anu în Vien'a Gramatic'a romana cu litere cirile, carea e cu totulu independente de cea Micu-sincaiana esita la anulu 1780, prin urmare, compusa pôte pre unu tempu, séu cu multu mai înainte de cătu cea Micu-sincaiana, cea ce se întaresce prin Istoriografulu germanu Fr. Ios. Sulzer, celu ce în „Geschichte des Transalpinischen Daciens“ tiparita la Vien'a în anulu 1781 spune cumca, marele vistiariu alu Munteniei Ioane (vulgo Ienache) Vacaresculu i-spuse că are compusa un'a Gramatică romanescă; deci evidente este, cumca Sulzer carele tipari istori'a sa la an. 1781 în celu mai nedubitabile modu, că vorbirea sa cu Vacaresculu, despre Gramatică, o avú la anulu 1780 séu mai înainte.

Éca dar' că si Romanulu ortodossu, nu dormiá în seclulu alu 18-le, ci lucrá la opu gramaticu — ortograficu. —

2. Totu acestu istoriografu Sulzer în amintit'a sa istoria ne spune că în *acelasi tempu*, i-se comunicá în manuscrisu, gramatic'a romanescă de Demetriu Eustatieviciu, secretariulu eppului nostru din Sahiu; — Éca dar' alu 2-le opu gramaticu romanu lucratu de unu ortodossu. **)

Unii vreau a afirmá, că acestu Demetriu ar fi fostu serbu de natuine, insa eu tare me indoiescu de acést'a, de órace vedu

*) În locu de Daco-Romani.

**) Nicu nu li se va dá locu în colónele acestui diariu.

**) Vedi si Nrulu 35 alu fóiei „Archivulu“ dlui Cipariu.

Red.

zelu romanu în elu, că-ci afora de amintitulu manuscrisu de gramatică, eu posedu dela acestu barbatu unu opu romanu tiparitu la anulu 1790, cu titulu: *Desvóltele și telcuitele Evangelié*, unde numitulu se intitula de Directorulu scóteloru nóstre nationali din Trani'a, care opu se tipari sub eppulu Gerasimu Adamoviciu, celu ce în istori'a bisericeasca de Siagun'a la pag. 189 tomulu II-le se numesce Novacoviciu.

Acestu Demetriu carele în citatulu opu folosescó cuvintele „pre titlu *desvóltele*“ pe foi'a 3 din preuventare „*desvólt*“ pre foi'a 5 totu din preuventare „tractatu“ — apoi în totu loculu, în locu de slavénulu *prasník* are „serbatória“, înainte mea nit e serbu. —

Mai am date și despre alti gramatisti-ortografisti romani — de religiunea ortodossa — și inca totu din seclulu alu 18-le, despre ce în altu Nru. —

Presbiterulu I.

La cestiunea „a dou'a alegere a preotiloru“.

Dlu Vincentiu Mangra în Nr. 55. alu fóiei „Lumin'a“ a pusu la discussiune obiectulu celu mai însemnatu în viéti'a noastră autonoma bisericeasca „dou'a alegere a preotiloru“ o a combaturu cătu se pôte asia de lamuritu în cătu discussiunea obiectului a pututu se se închida; dar' nu multu dupa acéa fú desaprobatu în Nr. 58. alu acestei foi de Dlu Demetriu Pop'a, precum se vede, numai ca se nu tréca cestiunea acea *) între colónele diurnaleloru foranici o vórba, eu din parte-mi la cele ce s'au scriu de Dlu Dem. Pop'a inca eram se-mi facu observarile mele la timpulu seu, ocupatiunile multe insa nu mi-au concesu pana în momentul presinte, dar fiindu că Dlu Vin. Mangra în Nr. 74: a „Luminei“ mi a premersu, afu de superfluu mai discutá, cu atátu mai vertosu, căci lucrulu este claru că lumin'a, cumca alegerea a dou'a a preotiloru este unu ce ne potrivitu, si ne basatu atátu pre canóne, cătu si pre legea constitutiunei noastre bisericesci, si este unu ce, care se basadia pre deduceri ne întemeiate, si poște personale, căci preotulu are sacra vocatiune a padii de turm'a eodată i-s'a datu spre pastorire, căci are a dá séma cu ea nainte judecatoriului de susu.

Nu remane dara alta de doritu, decâtu a vedé respectate si realizate principiile Dlui Mangra referitórie la cestiunea de facia, si speru că, venerabilulu consistoriu, ca foru competente, nu va pregetá a pune pedeca „din oficiu“ postteloru private a unora si altora preoti preoccupati de ide'a a se alege si de a dou'a óra cu atátu mai vertosu căci chiar la alegerile de preoti din comunele Pecic'a, Giul'a, Jadani, si Ternov'a, s'a potutu observá, că preotii la astufeliu de casuri servescu numai de galeáva, si confusiune. —

Ioanu Clor'a,
clericu absolutu.

Pictur'a pe sticla (iaga).

Nu numai în opulu lui Pliniu intitulatu „*Historia naturalis*“ ci nenumerate unelte de casa (pastrate ca anticitati) ne demustra, cumca asia Egipteni cei vechi, cătu si Grecii nu altucum romanii, au cunoscutu modulu de a colorisá sticla.

Pela seclulu alu III-lea aflamu pictur'a pe sticla deja între cele mai frumoșe arte, si unde? numai în Bisericile crestinesci — în manastirele cele vechi si în bisericile acestora. Nu e dar de pucina importantia deslegarea cauzei respective folosirea acestei picturi în bisericile cele vechi.

Pe timpurile candu pictur'a acést'a se folosea, bisericile crestinesci aveau fórté pucini credintiosi; acesti pucini crestini pe lunga multele jertfe ce le aduceau, sacrificau tóte numai ca se póta căti mai multi iereticu întórcé la credinti'a cea adevérata — infrumsetiau dar bisericile cu feluri de picturi, dintre cari cele mai elegante erau picturile pe sticla ca slujb'a consacrata lui Dumnedieu se fia insocita de lumin'a stralucita a diferiteloru coloru.

Punctulu de manecare întru folosirea acestoru picturi erá staruinti'a de a poté cătu mai patrundiétoriu se fia la inimele ratacite a paganiloru.

Vedemu de aici mai de parte si acea, că bisericile si manastirele, care pe langa pastrarea multeloru carti si hartii de mare importantia — pe langa bun'a ingrigire a moralului si religiunei s'au interesatu multu de progresulu acestei arte ba chiar au si sacrificatu multu pentru înaintarea ei.

E fórté verosimilu că pictur'a pe sticla erá prim'a data în Itali'a séu Greci'a si de aci s'a latitu în diferitele biserici si manastiri a le Europei — asia vedemu d. e. în multele biserici

*) Chiar lamurirea ei pretinde se fia discutata din mai multe parti. Red.

din Romani'a — Bavari'a etc. Multi sunt in sa de acea parere că adevărat'a patriă a acestei, arte ar fi Bavari'a ce e si mai verosimilă fiindcă sticl'a Bavariei a fostu totdeauna' a cea mai renumita.

Diferitele gusturi ale omenilor, numai pucinu concurenți'a acestor'a in progresu a contribuitu multu la promovarea acestei arte, in sa facia de tôte aceste nu au potutu a-si ajunge culmea perfectiunii — căci cam pe la anul 1819 — candu renumitul pictor Birrenbach a aflatu secretulu acestei arte frumöse, grabnic'a lui mörte l'a rapitu dintre cei vii, si asia posteritati nomien n'a lasatu.

Multi dintre stepanitorii imperatiilor pamentesci in ca s'au luptatu pentru perfectiunea acestei arte — si anume: pe la anul 1827 Ludovicu celu primu regele Bavariei sub a cui stepanire s'au si ajunsu nivoulu de perfectiune — astfel, că numitul si nemuritoriulu rege incredintiendu pe renumitul pictor Henricu Hesu, se provéda biseric'a catedrala cu picturi pe sticla, carele nu numai a frumsetiatu biseric'a, ci totu odata a redicatu si unu laboratoru de acésta pictura in Münich care si adi e celu mai vestitu.

Sub stepanirea acestui rege a ajunsu dar pictur'a pe sticla la culmea perfectiunii.

Urosiu Ioanovicu
teologu.

Aradu, in 20°/_{B.} Decemvre, 1873.

Societatea de lectura a clericiloru romani gr. or. din Aradu.

A lumină este devis'a preotulu romanu, — a respândi cultur'a morala intre poporu este datorinti'a cea mai sacra a unui demnu apostolu alu credintei mantuitoie.

Noi ca unii cari ne pregatimu si aspiramu la acésta trépta maréti'a si onorifica, trebue se nisumu din respoteri se agonisimu tari'a si averea sufletésca, carea se ne faca apti' pentru propagarea culturéi si moralei crestine.

Averea si tari'a acést'a sufletésca se póte castigá numai prin continu'a si comun'a lucrare. Din asést'a cauza si condusi de vointi'a de a lucrá, ne am adunatu se continuamu cu resolutiune ce au inceputu antecesorii nostri, se punemu in activitate societatea de lectura.

Tenerimea, de si mica la numeru de 24; dar' insufletita pasiesce in siedinti'a de 30. Octomvre la constituirea ei definitiva, proclamandu cu unanimitate pre Dlu profesoru Iosifu Goldisiu de conducatoriu si presiedinte alu ei. De oficiali s'au alesu: vice presiedinte: Georgiu Bugariu cl. d. c. III. notari: Alessandru Petroviciu cl. d. c. II. alu corespondintiilor; Demetriu Cornea cl. d. c. II. alu siedintiilor; bibliotecariu: Teodoru Andru cl. d. c. II. perceptoru: Demetriu Jorgovicu cl. d. c. III si controloru: Nicolau Bogdanu cl. d. c. I.

De la reconstituire pona in diu'a de astadi societatea a tie-nutu 6 siedintie ordinare si 1 estraordinaria.

Dintre decisiunile aduse, mai de importantia este: „arangiarea de prelegeri publice“ spre ce scopu in siedinti'a viitória se vor face dispositiunile necesarie.

Georgiu Bugariu, m. p. v. presiedinte. **Alessandru Petroviciu**, m. p. notariu.

VARIETATI.

(§§) Corpulu profesoralu dela liceulu de aici in conferinti'a sa din Duminec'a trecuta a decretatu, ca teneriloru seraci spre a-si poté continuá si fini studiile gimnasiali, se li se imparta ajutoie banali séu se se provéda cu viptu.

Pentru a face cele necesari spre ajungerea acestui scopu atátu de salutaru mai virtosu pentru tenerimea nostra romana, carea in mare parte se lupta cu seraci'a, — s'a emisu o comisiune statatória din Svaby (directorele) Malmosy si Goldisiu, carea înainte de tôte se se puna in coatingere si se se consulte cu superioritatea comitatense si a orasiulu Aradu.

Cine cunósce seraci'a poporulu nostru de căti-va ani in cócia si neajunsurile mai virtosu a studintiloru romani, dintre carii in decursulu anulu scolasticu curinte fórte multi fusera siliti a parasi scól'a, trebuie se salute cu bucurie acestu pasiu alu corpulu profesoralu,

** Asociatiunea nostra aradana precum scimu—are căte-va mii de florini bani gat'a in cass'ade pastrare aradana; scopulu si activitatea acestei asociatiuni se culminá o data intru ajutorarea teneriloru lipsiti; óre nu a sositu in ca timpulu, ca se ne adunamu si se ne consultamu despre modalitatea ajutorarii tenerimei nostre studiöse?

** *Scólele Saxoniei.* — Saxon'i'a, a carei populatiune este cam de 2,560,000 persóne, numera 2143 scóle publice primare. Aceste scóle cari au 8357 clase, sunt frecuentate de 429,679 copii. Mai sunt 124 scóle private urmate de 8167 scolari; apoi mai posiede 19 gradini de copii din cari 9 prin sate, tôte organizate dupa principiile lui Froebel si conduse dupa metodele sale.

+ Santi'a-Sa Papa crediendu-se in secolii trecuti, candu biseric'a comandá regiloru si imperatiiloru, s'a superatu pe guvernulu germanu si elvetianu pentru atitudinea loru nepasatóre facia cu dorintiele sale, si a trimisu doue enciclice. Consiliulu federalu elvetianu, mai mandru de institutiunile sale democratice de cătu tôte guvernele din Europ'a, a votatu o nota prin care se se informeze Santulu-Scaunu, prin intermedierea reprezentantulu seu in Elveti'a, că in urm'a enciclicei, Consiliulu considera raporturile oficiale intre Vaticanu si guvernulu elvetianu rupte, si că Santulu-Scaunu nu-i remane de cătu a chiamá pe reprezentantulu seu candu va voi.

□ Vilhelmu imperatulu protestantu de curendu a facutu unu presentu mare bisericei romano-catolice din Köln, pe partea careia a dispusu se se verse unu clopotu din 600 de magi. Asia se vede, că Vilhelmu are metalu in abundatia dupa luptele norocöse de căti-va ani.

□ *Multiamita publica.* Cu finea anulu scolasticu 1871/72 voindu subscrisulu a-mi stramutá statiunea din caus'a preu pucinei dotatiuni; — Domnulu preotu Nicolau Butariu din Bodesci mi-a promis, că, déca me asiu invoi se fiu invetiatoriu in Bodesci Dsa pe langa salariulu anualu, — ce se dá din partea comunelor Bodesci si Mermesci ca apartenatóre la respectiv'a scóla pre cătu tempu voiu functioná acolo ca invetiatoriu mi va dá in totu anul din buzunariulu seu 50 fl. v. a. la ce si invidu-me, — in an. scolasticu deja espiratu functionandu acolo ca invetiatoriu cu finea anulu scolasticu mi-a numeratu in bani gat'a 50 fl. v. a. pentru care bine facere subscrisulu mi-tienu de santa datorinti'a a-i esprime cea mai cordiala multiamita.

1. Decembre. 1873.

Blasiu Codrénu

docinte gr. or. pentru a III. clasa normala tractuala.

Numerulu de Duminec'a viitória din caus'a serbatoriloru rom. catolice nu ar poté aparé la terminu; din care cauza damu o cóla intréga acuma.

CONCURSU.

1

Pentru postulu invetiatorescu in comun'a Hasiasiu tractulu protteralu alu Hasiasiulu pana in 30 Decemvre a. c. candu va fi si alegerea:

Doritorii de a ocupá acestu postu, au a substerne resursele cu man'a proprie scrise si adresate comitetulu parochialu din Hasiasiu — si substernute D. Inspectoru scolaru cercualu Georgiu Petroviciu, in Budintiu: instruite cu testimoniu despre absolvarea preparandiei, despre esamenulu de calificatiune, despre mai multe intreprinderi pregatitoare si de moralitate pana in diu'a mai sus insemnata: tot-odata aspirantii la acestu postu, au in un'a din dominici séu serbatori a se presentá la biseric'a, pentru a dovedí desteritatea in tipicu si cantu.

Emolumentele legate la acestu postu sunt:

- 1.) Cuartiru liberu cu gradina de legumi.
- 2.) 75 fl. 50 cr. v. a.
- 3.) 12¹/₄ meti grau.
- 4.) 12¹/₄ meti cucurudiu.
- 5.) 4 fontu lumini.
- 6.) 6 stangeni lemne.
- 7.) 2¹/₂ jugere de livada. (fenétie)
- 7.) 1¹/₂ jugeru pamentu aratoriu.

Hasiasiu, 5. Decemvre 1873

Comitetulu parochialu

in contielegere cu dlu Inspectoru scolaru Georgiu Petroviciu.

CONCURSU 1

Pentru statiunea invetiatorésca dela scóla I. confessionalá gr. or. romana din comun'a Curticiu — devenita vacanta prin mórtea invetiatoriului Georgiu Ispravnicu — pana la 26 Decembre (a dou'a di de cratiunu) anulu 1873.v. candu e a se intemplá si alegerea. —

Emolumintele sunt: 400 fl. v. a. salariu anualu, — 12 orgii de lemne, din care se va incaldí si scol'a, — 2½ jugere de pamentu aratoriu estravilanu, — cortelu liberu cu gradina de legumi, — si pentru unu servitiu funebrále: 1 fl. v. a. ca stóla regulata fipsata de comitetulu parochialu.

Recurentii au asi instrui recursele cu atestatu de botezu, despre portarea morala si pracsá indestulitóre pe terenulu invetiamentului, testimoniu de calificatiune, documentu despre scirea limbei magiare, si cunoscerea germanei; cei cu clase gimnasiale séu reale se voru compará cu cei cu pracsá invetiatorésca; apoi in o dumineca séu serbatóre pana la — séu in diua alegerei au a-se presentá in sant'a biserica pentru a-si manifestá desteritatea in cantare; éra recursurile adresate comitetului parochialu au ale tramite Inspectorului cercualu confessionalu din Curticiu Cottulu Aradu p. u. Curticiu.

Datu in Curticiu 18. Novem. 1873.

Comitetulu parochialu

Cointielesu cu inspectorulu cercualu Moise Bocsianu.

CONCURSU 2

Sé deschide pe statiunea de suplinte langa betranulu invetiatoriu din Veresmortu Comitatu Carasiu, inspectoratulu Birchisiului, pana la 7 Ianuariu 1874. candu va fi si alegerea.

Prelanga $\frac{2}{3}$ din emolumintele:

1. in bani 52 fl. 50. cr.
2. in grâu 10 meti.
3. in cucurudiu 20 meti.
4. in Sare 50 fonti.
5. Clisa 100 fonti.
6. Lumini 15 fonti.
7. Pamentu estravilanu de finatie 4 jugere.

8. Cuartiru liberu cu gradina de 1 jugeru, si 8 orgii de lemne, din care este a se incaldí si scól'a

Doritorii de a dobindí acést'a statiune, au a-si trimitte recursele pana la terminulu susu pusu inspectorului scolaru per Kápolnás in Bacamezeu 29. Noemvre, 1873.

In contielegere cu comitetulu parochialu. Laurentiu Barzu, insp. cer. de scóle.

CONCURSU 3

Nimícinduse alegerea de invetiatori dela class'a I. si II din comunitatea Cenadulu-micu intemplata in 8 Septemvre a. c. amesuratu decisului venerabilului consistoriu diecesanu ca senatu de scóle din Aradu dto. 25. Octomvre a. c. Nr. 1379/319 scol. pentru ambele aceste statiuni invetiatoresci se publica de nou concursu cu terminu pana la 16. Decemvre 1873. st. vechiu, candu se va efeptuí si alegerea.

Emolumintele la statiunea dela class'a II sunt: $\frac{1}{4}$ sesiune de pamentu aratoriu, 200. fl. v. a. in bani; 6. stangeni de lemne moi; cortelu liberu cu gradina intravillana; éra la statiunea dela class'a I 50. fl. v. a. in bani, 3. stangeni de lemne moi, cortelu liberu cu gradina si unu estravillanu de 150 □ pentru legumi, si iii fine pentru ambii invetiatori câte 3. stangeni de paie; éra de incaldirea scóleloru se va ingrigi comunitatea bisericesca.

Doritorii de a ocupá aceste posturi sunt poffiti asi tramite recursele instruite cu documintele prescrise in statutulu organicu la subscrisulu pana in diu'a alegerei; si a se presentá in faci'a locului in un'a din dominecile ori serbatorile pana in diu'a alegerei séu macar in diu'a alegerei, spre a dá proba despre desteritatea loru in cantarile bisericesci.

Datu in Cenadulu-micu 25. Noemvre 1873. st. v.

In contielegere cu Comiteta parochialu Mihaiu Sierbanu inspectoru cercualu de scóle.

Cu tipariulu lui Stefanu Gyulai: — Proprietatea si editur'a diecesei aradane. — Redactoru respundietorii: Iosifu Goldistu.

CONCURSU 2

Pentru postulu invetiatorescu la scól'a noua din S. Mihaiu se deschide concursu pana in 16. Decembre a. c. in care di va fi alegerea,

Cu acestu postu sunt legate urmatóriele emoluminte:

1. Cortelu liberu cu gradina de legumi;
2. 100 fl. v. a. bani gat'a.
3. 30 meti de grâu.
4. 2. jugere de aratura;
5. $\frac{1}{4}$ jugeru de via;
6. 8 stengeni de lemne, din cari se va incaldí si scól'a.

Doritorii de a ocupá acestu postu au de a-si tremite recursele scrise cu man'a propria si indiestrate cu documintele necesarie, despre absolvirea preparandiei, despre esamenu lu de calificatiune, despre portarea morala si despre óresi cari clase pregatitóre pona la numit'a di stilisate catra comitetulu parochialu—la inspectorulu cercualu Dr. Vasiciu in Temisióra.

Din siedinti'a comitetului parochialu tienuta in S. Mihaiu in 22. Noembre, 1873.

Cu scirea si cu invoirea mea Dr. Vasiciu. Inspect de scolc. cer.

CONCURSU 3

Se deschide pentru statiunea invetiatorésca confesionale pentru classa I. din Buteni (cottul Aradului) devenita vacanta prin renunciarea fostului invetiatoriu Demetriu Curta — cu terminu de alegere pe 30 Decembre a. c. calendariulu vechiu.

De acestu postu sunt legate urmatórele emoluminte:

- 1.) 300 fl. salariu anualu
- 2.) 100 fl. pentru cuartiru
- 3.) 4 orgii de lemne pentru incaldirea scólei.

Doritorii de a ocupá acestu postu au de asi susterne recursurile loru adresate catra comitetulu parochiale subscrisului inspectoru, cu terminu pana in 26. Decemvre a. c. st. v. si provédiute cu testimoniu despre absolvirea cursuriloru pedagogice si de calificatiune, si atestatu de moralitate; — vor avea preferintia aceia, cari sunt bine versati in cantu avendu acestia a se presintá, in vr'o Domineca ori serbatore la biserica spre asi dovedi desteritatea in tipicu si cantu.

Datu in Buteni 25 Novembrie 1873.

Comitetulu parochiale. In contielegere cu mine Isidoru Popescu, inspectoru.

CONCURSU 2

Se deschide pentru ocuparea definitiva a urmatóreloru statiuni invetiatoresci, si adeca:

1. Din Grosiu cu terminulu de alegere pre 27 Decem. a. c. v. pre langa emolumintele: in bani 63. fl. v. a. in grau 15 meti, cucurudiu 15 meti, sare 50 fti., Clisa 100 fti, lumini 12 fti. pamentu estravilanu 4 jugere de finatie, cuartiru liberu si 1 jugeru de gradina, si in fine 8. orgii de lemne, din care e a se incaldí si scól'a,

2. Bulza cu terminulu de alegere pana la 28 Decem. a. c. s. v. pre langa emolumintele: in bani 73 fl. 50 cr. v. a. cucurudiu 39 meti, sare 100 fti, clisa 100 fti. lumini 15 fti, pamentu estravilanu 3 jugere de finatie, lemne 10 orgii, din care e a se incaldí si scól'a; cuartiru liberu cu $\frac{1}{2}$ jugeru de gradina pentru legumi.

Doritorii de a ocupá vré un'a din acestea statiuni invetiatoresci, au a substerne recursele, pana la terminele susu puse, inspectorului de scóle per: Kápolnás in.

Bacamezeu 29. Noem. 1873.

In contielegere cu Comitetele parochiale: Laurentiu Barzu inspectoru scolaru.